

FJALA E HAPJES

Kam nderin që në emër të Institutit të Historisë, si organizator i këtij sesiioni shkencor kushtuar njërës prej figurave më të njohura të Lëvizjes sonë Kombëtare, Idriz Seferit, të paraqes këtë fjalë rasti.

Instituti i Historisë i Prishtinës, në kuadër të detyrave dhe angazhimeve të punës, që më 1995 ka hartuar projektin "Kalendari i ngjarjeve nga historia e popullit shqiptar", duke përfshirë këtu ngjarjet dhe figurat, përvjetorët e të cilave duhet të shënohen gjatë viteve 1996-2000. Në këtë kalendar të ngjarjeve të shënuara, përveç tjerash, është paraparë që në vitin 1997 të shënohet edhe përvjetori i 150-të i lindjes dhe 70-vjetori i vdekjes së Idriz Seferit, Kreshnikut të maleve shqiptare që tërë jetën e kaloi në luftë kundër pushtuesve osmanë dhe sllavë.

Edhe pse nga lindja e Idriz Seferit na ndan një periudhë prej 150 vjetësh, duke pasur parasysh kontributin e tij dhënë Lëvizjes sonë Kombëtare dhe porosinë që i la amanet, jeta dhe vepra patriotike e tij janë gjallë dhe sjellin mesazhe për aktualitetin. Ato mbetën frymëzim dhe shembull i përhershëm për brezat e rinj se si duhet luftuar dhe sakrifikuar për interesin e atdheut dhe për çlirimin kombëtar, që ende mbetet një detyrë madhore.

Ky sesion shkencor që i kushtohet Idriz Seferit është një përpjekje modeste e Institutit të Historisë për të shënuar e riafirmuar, për të hedhur dritë dhe për të bërë më të njohur dhe më të afërt për ne dhe për brezat e ardhshëm veprën e këtij luftëtari dhe strategu të popullit dhe të bashkëluftëtarëve të tij. Në këtë përvjetor të lindjes së Idriz Seferit do të dëshironim që historiografia, letërsia, kultura, arti, muzika e filmi në Kosovë dhe në viset e tjera etnike shqiptare të mos ndalen vetëm me artikuj shkencorë e publicistikë, por të kontribuojnë edhe me botime dhe vepra të tjera nga fushat e përmendura, si në Prishtinë, Tiranë, Shkup dhe kudo në viset shqiptare.

Gjilani me rrethinë dhe Malësia e kësaj ane dhanë trima patriotë gjatë gjithë Lëvizjes Kombëtare Shqiptare dhe domosdo që zënë një vend meritore në historinë e popullit tonë. Nga më të njohurit ishte pikërisht Idriz Seferi, i cili edhe nga të huajt u njoh si një strateg ushtarak. Ai ishte njëri ndër bashkëpuntorët e ngushtë të Hasan Prishtinës, Haxhi Zekës, Bajram Currit, Isa Boletinit, Nexhip Dragës dhe shumë patriotëve të tjerë.

Për Idriz Seferin, si një figurë komplekse, kanë shkruar mjaft analitike të ngjarjeve të kohës, diplomatë e studiues të ndryshëm shqiptarë dhe të huaj. Në shkrimet e tyre ata kanë shqyrtuar aktivitetin e tij në forma dhe aspekte të ndryshme. Për Idriz Seferin janë shkruar shumë artikuj shkencorë nga historianë tanë, por edhe monografi e punime publicistike që analizojnë

figurën e tij prej luftëtari të paepur të çështjes kombëtare. Me këtë rast do përmendur kontributin e dhënë nga studiuesi Sadullah Brestovci në vitet e 70-ta. Një kontribut të rëndësishëm në afirmimin e figurës së kreshnikut të Maleve e ka dhënë pa dyshim edhe Shaban Braha me publikimin "Idriz Seferi në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare", të botuar në Tiranë më 1982. Për jetën dhe kontributin e këtij patrioti e luftëtari të madh janë botuar edhe vepra letrare në prozë e poezi, në muzikë, pikturë, sculpture, etj. Ai zë vend meritore edhe në tekstet mësimore të historisë të shkollave fillore dhe të mesme.

Idriz Isuf Seferi u lind në fshatin Sefer në Karadak të Gjilanit në një familje të njohur dhe me tradita patriotike. Familja e Seferëve ishte ndër familjet më në zë që shquhej për qëndresë kundër pushtuesit turk në rrethinat e Gjilanit, Preshevës, Kumanovës dhe Shkupit. Mjedisi familjar dhe Malësia e Gjilanit ku u lind dhe u edukua Idrizi ishte çerdhe luftëtarësh të paepur, ku me krenari flitej për bëmat e të parëve dhe me mprehtësi gjykohej për ngjarjet e kohës, gjithnjë duke spikatur guximin, sakrificën dhe angazhimin në të mirë të çlirimit kombëtar. Kjo, padyshim, ndikoi në formimin e Idrizit si atdhetar e luftëtar i flaktë. Ai në gjiun familjar u edukua me atdhedashuri për vendin, për popullin dhe mishëroi me virtyte të larta personalitetin e tij kombëtar.

Koha e fëmijërisë së Idriz Seferit (gjysma e parë e shekullit XIX) ishte një kohë kur as që mund të bëhej

fjalë për shkolla e arsim shqip, prandaj ai nuk mundi të shkollohej. Këtë mungesë e zëvendësonte oda e burrave, ku derdhej gurra e pafund e urtësisë popullore, që mund të quhet edhe shkollë kombëtare. Oda e Seferëve, në kohën e fëmijrisë së Idrizit, por edhe më vonë, luajti një rol shumë të madh në zgjimin e ndërgjegjes kombëtare. Ajo ishte vatër edukimi patriotik dhe çerdhe prej nga frymëzoheshin e kaliteshin luftëtarë të vendosur, të cilët do të jenë të gatshëm të sakrifikohen në luftë kundër sunduesve të huaj.

Në odat shqiptare, nëpërmjet bisedave të gjata, tregimeve të moçme, këngëve dhe fjalëve të urta, mësoheshin, edukoheshin dhe kaliteshin breza të tjerë me shembujt më të mirë të trimërisë, të guximit, të burrërisë, të besës e të urtësisë dhe pajiseshin me urrejtje ndaj pushtuesit dhe hyzmeqarëve të tyre. Pikërisht në këto oda burrash, me tingujt e këngëve të trimërisë, të përcjella me telin e çiftelisë, të sharkisë e me fyell, me kërcime karakteristike të kësaj ane me karakter luftarak, të shoqëruara me daulle, spikateshin kurdoherë shembujt e heroizmit e të burrërisë, u rrit e u edukua Idriz Seferi.

Periudha në të cilën jetoi dhe veproi Idriz Seferi është koha e Rilindjes Kombëtare Shqiptare. Është koha e përpjekjeve të mëdha të rilindësve dhe të popullit tonë në përgjithësi për çlirimin kombëtar. Lëvizja Kombëtare Shqiptare, sidomos faza e katërt e saj, karakterizohej si lëvizje dhe si qëndresë e armatosur e popullit. E ngritur në një shkallë e cilësi të lartë,

kur nga kryengritjet e veçuara, spontane, e jo të bashkërenditura, u avancua në Kryengritjen e Përgjithshme në të cilën dha kontribut të çmuar edhe Idriz Seferi. Kryengritjet e kësaj periudhe me forcën e përgjithshme, me gjerësinë dhe ashpërsinë e tyre do ta trondisin deri në themel sundimin osman në trojet shqiptare. Këto kryengritje do t'i shqetësojnë tejmasë fqinjët grabitçarë që synonin trojet shqiptare.

Në kohën e përgatitjeve dhe të ndërmarrjeve të mëdha kombëtare shqiptare, në fillim të shekullit XX, personaliteti i Idriz Seferit u ngrit në rangun e njërës nga figurat më të shquara patriotike të Kosovës dhe të shqiptarëve në përgjithësi, që edhe sot e gjithnjë mbeti në qendër të vëmendjes së historianëve, por edhe të poetëve, këngëtarëve popullorë, artistëve të të gjitha fushave, etj.

Kontributi dhe aktiviteti patriotik e luftarak i Idriz Seferit dallohet që nga viti 1875 në një aksion të armatosur kundër Hysen Ferës, çauhit famëkeq osman që ushtronte dhunë e terror prej kohësh në katundet e Presheves e të Bujanocit. Në këtë aksion u vranë dy bashkëluftetarë të Idrizit: Kurtë Seferi dhe Selim Jaha i Seferit. Edhe pse Idrizi u plagos, pushteti e dënoi me 16 vjet burg, kurse instanca e dytë ia rriti dënimin në 101 vjet.

Një kontribut të pamohueshëm Idrizi e dha edhe në kuvendet dhe veprimet luftarake të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit (1878-1881), Lidhjes së Pejës (1899-1900), të Kuvendit të Ferizajt (1908), të Kuvendit të Junikut

(1912), duke përfaqësuar denjësisht Gjilanin dhe trevat përreth që nga Bujanoci, Presheva, Kumanova e deri në Shkup.

Trimi i mirë me shokë shumë, thotë populli, e Idrizi kishte shokë e miq nga të gjitha trevat shqiptare, por bashkëluftetarë e përkrahës të denjë i kishte sidomos trimat e Moravës e të Karadakut, si Sinan Maxheren, Kurtë Tërnavën, Mulla Idrizin, Ramë Pozhoranin, Shabi e Abdyl Kajollin, Sali Kupinën, Islam Pirën, etj. Veprimtaria komplekse dhe shumëdimensionale e Idrizit nuk mund të kuptohet pa i pasur parasysht rrethanat dhe kohën në të cilën jetoi dhe në të cilën gjendej populli shqiptar, kohë kjo së cilës ia dha vulën dhe shenjën dalluese ky atdhetar dhe luftëtar i shquar. Është kjo koha që nxori Idrizin si organizator të zotin për komunikim ndërkrahinor dhe udhëheqës e strateg ushtarak. Me lidhje të përhershme që mbante me të gjitha trevat shqiptare që nga Gjilani, Presheva, Kumanova e Shkupi dhe deri në Tetovë, Malësi të Gjakovës e më gjerë, Idriz Seferi ushtroi ndikim në ngjarjet më të rëndësishme të kohës.

Idriz Seferi dhe Isa Boletini ishin udhëheqës-strategë të kryengritjes së vitit 1910. Në ballë të luftërave me forca të pabarabarta, njëri në Grykë të Kaçanikut e tjetri në Carralevë, u prinin kryengritësve shqiptarë, duke organizuar kundërsulme të befasishme, të shpejta e të rrufeshme, gjithnjë duke u shkaktuar armiqve humbje të pakompensueshme në ushtarë dhe në teknikë luftarake. Një oficer turk, i mahnitur nga një

heroizëm i tillë, shënoi në ditarin e tij të luftës: ” Ne luftojmë kundër një armiku të padukshëm, që shfaqet në një pikë, që sulmon, pastaj zhduket dhe shfaqet në një tjetër vend”. E tëra kjo bëhej në bazë të strategjisë që kishte hartuar dhe udhëhiqte Idrizi dhe patriotë të tjerë.

Kontributin më të madh për Lëvizjen Kombëtare Shqiptare Idrizi Seferi e dha sidomos në betejat kundër ushtrisë osmane gjatë viteve 1910-1912. Edhe gjatë fushatës së zgjedhjeve, në pranverë të vitit 1912, si në shumë vise të Kosovës ashtu edhe në Anamoravë shënohen konflikte të armatosura midis organeve të pushtetit turk dhe shqiptarëve. Idrizi me bashkë-mendimtarët e vet pengonte manipulimet e pushtetit me zgjedhësit në Pogradec, Shipashnicë dhe në vetë qytetin e Gjiçanit. Ai në ditën e votimeve në Klubin e Turqve të Rinj kishte kërcënuar autoritetet osmane, veprim ky që kishte tërhequr vëmendjen e konsullit serb Milojeviq. Edhe diplomatë e përfaqësues të huaj në trojet shqiptare në raportet e tyre e konsideronin Idriz Seferin si kreun e shqiptarëve. Ata, pos tjerash, informonin qeveritë e tyre edhe për autoritetin e madh që gëzonte Idrizi tek popullata katolike e rrethit të Gjiçanit, për çka pushteti turk i akuzonte këta përfaqësues se po e përkrahnin Idriz Seferin. Ai ishte jo vetëm prijës popullor dhe luftëtar i lirisë, por edhe strateg ushtarak me nam që me sukses e udhëhoqi popullin në luftë jo vetëm kundër forcave osmane, por edhe kundër komitëve e forcave të tjera serbe që në mënyrë tinzare gjatë viteve 1907-1912

depërtonin në trojet shqiptare për t'i realizuar synimet grabitçare të ekspansionizmit sllav në trojet tona etnike.

Si njëri ndër udhëheqësit e Kryengritjes së Përgjithshme Shqiptare të vitit 1912, Idrizi iu priu me sukses atyre në çlirimin e Gjilanit, Kumanoves, Preshevës, Ferizajt, Kaçanikut dhe triumfalisht, së bashku me forcat e drejtuara nga ai, më 12 gusht 1912 çliroi kryeqytetin e Vilajetit të Kosovës-Shkupin.

Kur në tetor të vitit 1912 aleatët ballkanikë i shpallën luftë Turqisë, akt me të cilin rrezikoheshin drejtpërdrejt trojet tona etnike, Idrizi nuk qëndroi duarkryq, por u angazhua për mobilizimin e popullsisë në luftë kundër ushtrisë serbe, e cila rrezikonte seriozisht qenien tonë kombëtare. Të parë nga Idriz Seferi, mijëra luftëtarë shqiptarë të këtyre trojeve filluan luftën kundër ushtrisë pushtuese serbe në rajonin e Bujanocit, Gollakut e Llapit, Kumanoves e Karadakut, duke i shkaktuar humbje të ndjeshme armikut. Në këto rrethana Idrizi do të kapet nga ushtria serbe dhe bashkë me Hasan Prishtinën dhe veprimtarë të tjerë të dalluar të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare do të burgoset në Kalemegdan të Beogradit deri në prill të vitit 1913. Nga prilli i vitit 1913 deri në nëntor 1915 Idrizi do të udhëheqë me sukses çetat kryengritëse në luftë kundër ushtrisë dhe xhandarmërisë serbe. Qëndresën e vazhdoi edhe kundër pushtuesve bullgarë gjatë tërë kohës sa zgjati Lufta e Parë Botërore. Pas një ndeshjeje me forcat bullgare në Zhegër kapet dhe dënohet me burg shumëvjeçar.

Pas përfundimit të Luftës së Parë Botërore dhe pas krijimit të Mbretërisë Serbo-Kroato-Slllovene Idrizi edhe më tej do të gjendet në ballë të qëndresës në lultë për çlirim dhe bashkim kombëtar të Kosovës me viset e tjera shqiptare, të cilat Paqja e Versajës (1919), ashtu si edhe Konferenca e Londrës (1912-1913), padrejtësisht i la nën sundimin e Mbretërisë Serbo-Kroato-Slllovene. Idrizi, edhe pse në moshë të shtyer, vazhdoi aktivitetin e tij kombëtar deri në vdekje, në luftë për çlirimin e Kosovës. Kontributin kombëtar për lëvizjen kulturore dhe për emancipim ai e dha si dashamirës i flaktë i arsimit dhe i shkollës shqipe. Ndhmoi, përkrahu dhe u angazhua drejtpërdrejt në aksionin për dërgimin e një numri sa më të madh të të rinjve të këtyre viseve në Normalen e Elbasanit. Së bashku me Hasan Prishtinën, Nexhip Dragën, Bajram Currin, etj. dhe me ndihmën e klubeve shqiptare, kontribuoi për hapjen e shkollave shqipe jo vetëm në Gjilan e rrethinë, por edhe më gjerë. Ndhmesë të veçantë dha në fushën e pajtimit të gjaqeve - plagë kjo shumë e rëndë e popullit tonë. Ai u angazhua në mënyrë të veçantë për zgjidhjen e kontesteve pronësore midis fshatarëve e krahinave që nga Shkupi e Kaçaniku deri në Preshevë e Bujanoc.

Figura madhore e Idriz Seferit për Kosovën dhe për popullin e saj edhe në këto ditë të rënda okupimi fton me mesazhe të qarta pajtimi, për një organizim më të avancuar në shërbim të Çështjes. Dashuria ndaj Kosovës dhe Shqipërisë për të ishte dhe mbeti gjithnjë frymëzuese dhe e përhershme. Ai kurdoherë u angazhua për të gjetur rrugë më të shkurtër e më të sigurt

për çlirimin e Kosovës dhe për bashkimin e saj me Shqipërinë. Përveç qëndresës së armatosur, e shihte si të domosdoshëm edhe zhvillimin kulturo-arsimor dhe transformimin demokratik të vendit për t'ia arritur më lehtë qëllimit madhor - çlirimin dhe bashkimin e kombit. Me angazhimin, me përpjekjet dhe më veprën e tij Idriz Seferi la gjurmë të thella në historinë tonë të re. Ai ishte dhe mbeti ndër më të merituarit dhe më të admiruarit për Kosovën e gjakosur për liri e pavarësi të Shqipërisë, për Kosovën në të cilën u organizuan ngjarje të njohura si Lidhja Shqiptare e Prizrenit, Lidhja e Pejës, Kuvendi i Verrave të Llukës, tubimet e Ferizajt, kryengritjet e vitit 1909-1912, Kuvendi i Junikut e deri te kontributi i saj për shpalljen e Pavarësisë në Vlorë më 28 nëntor 1912. Periudha historike në të cilën jetoi dhe veproi Idriz Seferi, përkushtimi dhe angazhimi i tij në të mirë të Çështjes kombëtare e radhisin atë në mesin e figurave më të respektuara të kombit. Shquhej jo vetëm për modesti e vendosmëri, por edhe për mendjemprehtësi e largpamësi si në tubime e diskutime për çështjet kombëtare, ashtu edhe në përpjekjet që zhvilloheshin në atë kohë të stuhishme të historisë.

Idriz Seferi ishte dhe gjithmonë do të mbetet madhor në mesin e të mëdhenjve atdhetarë siç ishin Haxhi Zeka, Mic Sokoli, Bajram Curri, Ismail Qemali, Çerçiz Topulli, Hasan Ferri, Hasan Prishtina, Isa Boletini, Dedë Gjo Luli, Azem Bejta, etj. Ai ishte ndër ata burra të mëdhenj të kombit që qindvjeçarët dhe epokat me shumë vështirësi ia falin njerëzimit. Figura e Idriz Seferit dhe meritat e tij karshi atdheut e bëjnë atë të

pavdekshëm, duke i rezervuar vend nderi në altarin e lirisë. Respekti i brezave të rinj ndaj tij dhe veprës së tij do të jetë i përhershëm. Andaj, gjithë punën që e bëjmë për ndriçimin e kësaj figure madhore është vetëm një kontribut modest yni krahasuar me borxhin që kemi ndaj tij dhe ndaj veprës së tij.

